

”Strängnäs – den svenska nationens vaggna”

Strängnäs var en småstad, men ett maktcentrum på 1200 -1500-talet. Den katolske biskopen var Sveriges rikskansler och Strängnäs dåtidens administrativa centrum.

Den storslagna domkyrkan och dominikanerkonventet dominerade stadsbilden och i stadens närhet fanns ytterligare två kloster, en kungaborg samt krut- och kanontillverkning.

Gustav Eriksson valdes till kung och reformationen inleddes här med Olaus Petri och Laurentius Andraea.

På 1500-talet avslutades denna framgångsepok. Kloster och konventet revs. Staden brann.

Vattennivån i Strängnäs var 1,3 meter högre än idag

1500-talets Strängnäs

I mitten av 1500-talet bodde ca 450 personer i Strängnäs. Av dem var 75 borgare. De försörjde sig som hantverkare, skomakare, vagnmakare och snickare.

En avsevärd del av befolkningen fiskade utmed norrlands- och finlandskusten. Främst strömming (saltades), men också lax och torsk. Fisken såldes i Stockholm och Strängnäs.

Medeltidens biskopar hade stor makt och hög social status – inte bara inom kyrkan utan också politiskt, ekonomiskt och ofta militärt.

Biskopen i Strängnäs var dessutom Sveriges rikskansler åt bland andra kung Karl Knutsson Bonde och riksföreståndare Sten Sture den äldre och yngre.

Jäders kyrka

Riksrådet Axel Oxenstierna ärvde godset Fiholm år 1617.

Under 1600-talet lät han i flera etapper bygga om den närbelägna Jäders kyrka. Den blev hans egen och ättens begravningskyrka.

Strängnäs konvent

”Klostret” byggdes på 1260-talet för dominikaner – tiggarebröder – och var verksam i 250 år. Kloster placerades på den plats där missionsbiskopen Eskil anses ha dödats på 1080-talet.

Strängnäs domkyrka

Första gången domkyrkan omnämns är i det så kallade Florens-dokumentet. Där framgår det att Strängnäs var ett biskopsäte ca 1120. (900 års jubileum 2020)

Domkyrkan började byggas ca 1250. På 1330-talet var kärnkylkan, en rektangulär tegelbyggnad utan torn, helt färdig. Under medeltiden byggdes högkoret, sakristorna, ett torn och de många sidokoren.

Domkyrkan har drabbats av många bränder. Efter eldsvådan 1723 tillkom den nuvarande tornhuvuden i barockstil.

I Strängnäs domkyrka är bland andra Sten Sture d. ä., Karl IX och hans hustru Kristina samt Johan Ills dotter Isabella begravda. Karl IX frilloson Karl Karlsson Gyllenhjelm har också ett ståtligt gravkor i kyrkan.

Domkyrkan är helgad åt apostlarna Petrus och Paulus.

Vårfruberga

Klostret var troligen ett Benediktin-konvent beläget vid Fogdö kyrka.

En ny byggnad vid Mälaren var klar 1289 – nu som cistercienserkloster. Efter reformationen stängde Gustav Vasa klostret. Murarna revs och användas bl a till Gripsholms slott.

Sveriges äldsta jordebok från 1257 härstammar från Fogdö/Vårfruberga.

Roggeborgen

Roggeborgen är ett residens från slutet av 1400-talet uppfört av biskopen Kort Rogge. Troligtvis fanns en tidigare byggnad på platsen och borgen har byggts om många gånger.

Åkers krutbruk

Anders Krutmakare fick 1552 i uppdrag av Gustav Vasa att ”anlägga krutverk vid strömmar som nedrinna i Mälaren”. Krutbrukets existens är åtminstone belagt på 1580-talet.

Mälaren gick vid den tiden betydligt längre in mot Åker och Länna.

Åkers styckebruk

Styckebruket grundades omkring 1580 av Karl IX, Gustavs son. Kanontillverkningen i kanongjuteriet pågick mellan 1588 och 1866. Malmen hämtades bl a från Skottvångs gruva och Utö.

Drottningkällan

Enligt legenden red Drottning Katarina Jagellonica hit för att hämta friskt vatten till sin man Johan III under deras fångenskap 1563 – 1567 på Gripsholm slott. Källan anses ha läkande och helande krafter.

Tynnelsö

Tillhörde från 1306 Strängnäs stift. 1490 lät biskop Kort Rogge uppföra det fasta stenhus som utgör de nedre våningarna. Gustav Vasa intog slottet 1522 och vistades ofta där. Hans drottning Margareta avled här 1551 – omgiven av familjen.

Kolsundet

Gustav Eriksson flydde efter Stockholms blodbad till häst via Kolsundet upp mot Dalarna, för att samla hjälp och stöd för sin frihetskamp mot danskarna.

Mälsåkers slott

Slottet har en omväxlande historia från Sveriges stormaktstid på 1600-talet till norsk hemlighetsmakeri under andra världskriget.

Räfsnäs

Erik Johansson (Vasa). Gustavs pappa, ärvde Räfsnäs efter sin morbror Sten Sture den äldre. Gården är idag privatbostad.

Klostret Pax Mariæ

Nordens enda kurtisankloster har gett namn till Mariefred. Klostret stod färdigt 1504 och drogs in av Gustav 1526. Sten Sture d. ä. var dess välgörare, med stöd av bl a biskop Kort Rogge och ärkebiskop Jacob Ulfsson.

Gripsholms slott

Bo Jonson Grip byggde på 1300-talet en försvarsborg. 1472 var borgen i Sten Sture d. ä. ägo. Han donerade den till Pax Mariæ. När Gustav Eriksson tog över klostrets ägor byggde han ut borgen till en mer slotteliknande byggnad.

Här har Gustavs söner Johan III med Katarina Jagellonica och Erik XIV med Karin Månsdotter suttit fångslade under sina strider om tronen efter Gustavs död. Johans äkta barn Sigismund, Anna och Isabella är födda här.

Gustav Eriksson (Vasa)

1496 Gustav föds 12 maj på Rydboholms slott utanför Österåker i Uppland.

1518 Slaget vid Brännkyrka. Svenskarna segrar under ledning av Sten Sture den yngre. Gustav tas som gisslan av kung Kristian II och blir fånge i Danmark.

Sten Sture d.y.

1520 Sveriges riksföreståndare Sten Sture den yngre avlider efter strider mot kung Kristian II.

Gustav rymmer från fångenskapen i Danmark och återvänder till Sverige via Lübeck.

Stockholms blodbad.

7 – 10 november 1520 Gustav vistas på sin fars gård, Räfsnäs när han får beskedet om att delar av riksrådet avrättats, inklusive hans far och sväger.

Sveriges kansler – Strängnäs-biskopen Mattias Greggersson är den förste att avrättas.

1521 Gustav söker stöd bland dala-folket och lyckas få dom med sig. Han väljs till riksföreståndare i augusti.

1523 Gustav väljs till kung i Sverige. Valet sker den 6 juni i Strängnäs.

Till minne av bland annat detta firar vi Sveriges nationaldag denna dag.

1527 Efter en dramatisk herredag i Västerås lyckas Gustav starta reformationen, som innebär att kyrkans tillgångar flyttas över till den nya staten Sverige.

1528 Gustav kröns till kung i Uppsala, den 12 januari.

1531 Gustav gifter sig med prinsessan Katarina av Sachsen-Lauenburg, som dör efter bara fyra år.

1533 Sonen Erik (Erik XIV) föds.

1536 Gustav gifter sig med Margareta Eriksdotter (Leijonhuvud). Margareta får 10 barn och dör 1551.

Katarina af Sachsen-Lauenburg, Margareta Eriksdotter och Katarina Stenbock

Johan (Johan III) föds 1537 och Karl (Karl IX) föds 1550.

1540 Beslut att göra Sverige till ett avrike.

1552 Gustav gifter sig med den förre drottningen Margaretas 40 år yngre systerdotter Katarina Stenbock. Katarina avled 1621 på Strömsholm.

1560 Gustav dör 29 september, 64 år gammal. Han begravs i Uppsala domkyrka tillsammans med sina två första fruar.

1561 Gustavs son Erik kröns till kung Erik XIV i Uppsala den 29 juni.

Erik XIV